

Jevrejska historiografija.

Napisao nadrabín **Dr. Simon Guttmann**, Sombor.

Od jevrejske znanosti novijeg vremena veliku publiku najviše zanima historija. A to je i razumljivo; jer historija je ona grana znanosti, iz koje može Jevrejin da razabire najjasnije ideje vodilje svoga naroda, hiljadu-godišnje mu borbe i u opšte smisao Jevrejstva.

Sa ovoga gledišta možemo kazati, da je historija Jevrejima zaista »magister vitae«. Ona mu je pouzdani učitelj, koji mu kaže, šta zahteva Jevrejstvo od njega. Ne samo sadržaj jevrejske povesti je poučan za nas, već i metod njene historiografije.

Nije potrebno posebno naglasiti, da historiografija nije nikakva posebno jevrejska umetnost. Grci i Rimljani postigli su na tom polju mnogo viši stepen umetnosti, nego li Jevreji. Nisu Jevreji dali klasične historičare čovečanstvu, već druga dva naroda antike: Grci i Rimljani, a osobito oni prvi. Ali ipak, ako promatramo konačno dejstvo, vidimo, da je jevrejska historija bila od mnogo zamašnijeg uticaja na čovečanstvo, nego historičari tih klasičnih naroda. Taj upliv na duše ima da zahvali jevrejska historija ne tamo sadržaju, već i načinu svoga pisanja. Zato zaslužuje naša historija, da se поблиže upoznamo njenom metodom pisanja.

Počeci jevrejske historije sadržani su u Tori. Ali imamo sigurnog znanja o tome, da je jevrejski narod imao svoje historijske beleške još pre, no što je Tora bila napisala prvo poglavlje njegove povesti; i te su historijske beleške bile sakupljene u pojedinim knjigama. Nije to nikakva nova stvar, jer sama Tora navađa pri opisivanju stanovitih događaja, da su oni već spomenuti u knjigama, *דברי הימים למלכי יהודה, ספר הישר, ספר מלחמות ה'* itd.

Po tome se vidi, da je stara jevrejska historiografija drugačija bila od metode, kojom se služi Tora. Kakvo je moglo biti historijopisanje tih knjiga, koje spominje Tora?

Bile su to po svoj prilici kronične zabeleške slične onima, koje su napisali kroničari ostalih naroda o slavnim delima, junačkim podvizima i viteškim bojevima vladara, vojvoda itd. Ali mora da su već u tim prvim jevrejskim kronikama bila spomenuta dobra, plemenita i bogougodna dela pobožnih praotaca. To barem sledi iz naslova knjige: „Sefer hajašar“. Te su kronične zabeleške služile podlogom za historičara Tore. Zašto je Tora našla za potrebno da preuđešava te historijske zabeleške? Zašto nisu ta dela, kojima danas znamo samo imena, jer su nestala netragom, zašto ona nisu odgovarala svrsi Tore? Iz puke činje-

nice, da nam preci nisu sačuvali te knjige, možemo zaključiti, zašto i kako je Tora preudesila sadržaj tih starih hebrejskih kronika. Ove knjige nisu slučajno nestale, već je praoce pri tome rukovodila određena namera. Ona ista namera, koja se očitovala i kasnije, u toku historijskog vremena, kada naši stari naučenjaci nisu primili pojedine knjige jevrejske literature u t. zv. „kanon“ Biblije, već su ih „sakrili“. To su t. zv. „apokrifne knjige“. Oni su ih sakrili pred velikom publikom, jer im sadržaj, smer i ideje nisu odgovarali duhu Jevrejstva. I Tora dakle verovatno iz sličnih razloga nije nam sačuvala te prve jevrejske kronike, već ih je preuzela u preuđenom obliku.

Šta je zapravo Tora? Da-li povesnica? Jeste, ali i još drugo nešto. Dakle zakonik? I to je, ali samo delimično. Dakle šta je Tora? Ona je knjiga sopstvena, kojoj nema para u svojoj vrsti, kojoj sličnu ne možemo naći u celoj svetskoj literaturi. Stari su imali fino literarno osećanje, kada su nazvali jevrejsku svetu literaru naprosto „Biblijom“ t. j. „Knjigom“. Ta se knjiga ne da uvrstiti u nijednu literarnu šablonu, jer ona je sve: i historija i zakon, a pored toga još i mnogo drugo.

Ali u prvom redu svakako zakon i historija. Iz ovog paralelnog postavljanja historije pored zakona rezultira ne samo jedinstven stil Tore, već ono daje neki posve sopstven karakter kako jevrejskoj historiografiji, tako i jevrejskom zakonodavstvu. Ali idemo još dalje i tvrdimo, da je baš ovo paralelno postavljanje historije pored zakona ono, što je Jevrejstvu dalo i u kasnijem historijskom razvitku njegov specifični jevrejski karakter.

Zakon kaže u Tori, šta se ima činiti i šta treba propustiti, što je dozvoljeno i što je zabranjeno, što je moralno i što je ne-moralno, šta nam nalaže Bog i šta nam zabranjuje. A kraj zakona navedene su odmah i historijske činjenice, koje dokazuju, da je sve, šta Tora zabranjuje, ujedno i nemoralno i da je posledica prekršenja tih zabrana uvek bila kazna i patnja, dok su mir, spokojstvo i sreća svagda bili nagrada plemenitih dela. Historija u Tori nije dakle „art pour l'art“. Ona nije pripovetka, koja se navada radi nabranjanja historijskih podataka, već se ona navada, da bi se opravdao zakon. Možemo kazati, da se zakon Tore ne sastoji samo od zapovesti i zabrana, već i sama povest nije ništa drugo, nego zakon. Ili drugim rečima, u Tori nam historija ne priča samo, već ujedno i zapoveda.

Takvo je shvatanje Tore od vanredne važnosti za nas. Jer nam historija dokazuje, da u periodima, kad zakoni Tore kao Božja očitovanja nisu bili u stanju, da uplivišu dovoljno na srca zbog nekih vanjskih razloga, da je u takva vremena duh historije imperativno uticao na jevrejski u savest. Duh je te historije kazao, šta je „jevrejski“, a šta „nejevrejski“.

Pa ako poblize posmatramo metodu, kojom Tora piše historiju, opažamo na prvi pogled, da u Tori nije reč o povesti jevrejskog naroda, već o Božjoj povesti. Jevrejski narod igra u Tori

skoro pasivnu ulogu. Ne piše se tu, šta je učinio jevrejski narod, nego šta je učinio Bog. Tamo se ne bori jevrejski narod, već Bog ratuje za Izrael. Junak historije u Tori nije Israel, već sam Bog. Mogli bi reći, da u Tori nije prikazana historija jevrejskog naroda, već povest Judaizma. Da je ta konstatacija tačna, dokazuje okolnost da su historičari novijeg vremena, kada su hteli napisati povest jevrejskog naroda, morali prvo da rekonstruišu tu povest iz Tore, da razluče historijske elemente od zakonskih elemenata. Taj sistem pisanja može biti ispravan ili neispravan sa gledišta moderne historiografije i sa gledišta aktiviranja povesti jevrejskog naroda; ali fakat je, da je Tora i pomoću historije jevrejskog naroda htela da služi centralnoj ideji Jevrejstva: religiji i moralu. U pomanjkanju drugih poznatih razloga moramo pretpostaviti, da je jedino taj razlog rukovodio Toru, kada je preudesila historijske zabeleške sadržane u starim kronikama.

Taj metod prikazivanja historije u Tori udario je svoj žig na celu jevrejsku povest, i to ne samo one epohe, čija se historija nalazi u Tori, već i na povest kasnijih vremena, kada je Jevrejstvo živilo isprva još na svojoj grudi u samostalnoj državi, kao i posle toga, kada je Jevrejstvo izgubilo svoju državu, te je razasuto po diaspori. U svim tim epohama nailazimo na ova dva glavna motiva jevrejskog naziranja na svet, a to su: Zakon i historia.

Dok je Jevrejstvo živelo svojim vlastitim državnim životom, ili dok je samo stvaralo historiju, dotle je zakon stupao prividno u pozadinu. Ali samo prividno. Jer kroz čitavo vreme postajanja druge države, naročito za vreme kraljeva iz kuće Makabejaca, i u sledećem periodu rimskog vrhovnog gospodarstva, svagda je odlučivalo pravcem historije, ili recimo politike, tumačenje zakona po naučenjacima. I ako u tom razdoblju, koje je ispunjeno nutarnjim razmiricama i vanjskim borbama, jevrejska politika nije mogla da postigne većih uspeha zbog retardirajuće snage zakona, moramo spoznati u tome pobedu istog duha, koji je izražen u historiji Tore. Pobedom Rimljana propala je historija Jevreja, ali je pobedio jevrejski zakon. A posve je sigurno, da je kroz pobedu zakona pobedilo i samo Jevrejstvo, jer samo pobeda zakona je spasila Jevrejstvo od konačne propasti god. 70.

Kada je Jevrejstvo, pobedeno od Rimljana otišlo u diasporu, nije ponelo sobom ništa osim zakona. Iz početka, u razdoblju od god. 70. do 135., do Bar-Kohbinog ustanka, više puta je pokušalo Jevrejstvo, da opet uspostavi svoju državnu samostalnost ili svoje historijsko bivstvovanje. Ali i ti su pokušaji, — kako je poznato — ostali bezuspešni. Posle poraza ustanka Bar-Kohbinog Jevrejstvo se nije više latilo oružja, da povrti svoju samostalnost, t. j. da opet uspostavi svoj historijski život. A ovu je odluku Jevrejstvo stvorilo također na osnovu religiozne interpretacije zakona po učenjacima.

I ako posmatramo skoro 2000 godišnju historiju Jevrejstva

u diaspori, vidimo da ta historija nema oblik historije jednoga naroda, već samo historije jedne vere. Apstrahirajući od borba i patnja za samoodržavanje, sav se historijski život Jevrejstva ispoljavao za tih 2000 godina samo u negovanju i razvijanju zakona. Za ovo vreme Jevrejstvo skoro i nije stvaralo historiju. Sva mu se stvaralačka snaga ispoljavala u što opširnijem tumačenju zakona. Cela literatura, koju je Jevrejstvo stvorilo, počevši od samog srednjeg veka, sve do početka modernog jevrejskog znanstvenog rada, kreće se oko zakona.

Izgleda dakle, da se Jevrejstvo u diaspori od dvaju temelja svoje prošlosti, t. j. zakona i historije, potpuno odreklo jednoga, od tih temelja, t. j. historije. Ali to je samo prividno. Jer faktično je Jevrejstvo, dok nije moglo aktivno stvarati historiju, presadilo svoje historijsko mišljenje u one sfere, gde je isto i dalje moglo opstajati, a to je svet religije.

U tom svetu religije vazda je živela večna, neodoljiva težnja Jevrejstva za Mesijom. Dakle u mesijanskoj je veri izvelo Jevrejstvo svoje historijsko bivstvovanje kroz ona stoleća, u kojima je igralo pasivnu ulogu u historiji.

Ta je mesijanska vera za vreme 2000 godišnje diaspore opetovano pokušavala, da se aktivira u ljudima, koji su se izdavalu Mesijom. A kakvu je snagu predstavljala mesijanska vera u životu Jevrejstva, to nam dokazuju sledeća dva slučaja : Jedan je slučaj Menaše ben Israela, koji je izvojštio s pozivanjem na Mesiju, da su se vrata Engleske otvorila Jevrejima. A drugi je slučaj obećanje Napoleona Jevrejima, da će im vratiti Svetu Zemlju. Kao treći primer možemo navesti jednu interesantnu epizodu iz svetskog rata. Nemački je car Vilim naime izdao jednu proklamaciju istočnim Jevrejima, u kojoj im obećaje, da će im vratiti zemlju otaca, ako mu pomažu, da pobedi neprijatelja. Ovi primeri dokazuju nam dosta jasno, kakvom je snagom delovala mesijanska ideja na Jevreje, i to ne samo prema unutra na same Jevreje, već da se snagom te ideje računalo i u krugovima izvan Jevrejstva. A to potvrđuje našu tezu, da je drugi konponentat jevrejske ideje, historija, delovala u duši Jevrejstva i u onim epohama, kada se njegov život ograničio na polje religije.

Dakle metod historiografije u Tori, koji nam prikazuje historiju i zakone najstarije epohe u Jevrejstvu uporedo i ispreplateno jedno sa drugim, odaje nam još nešto više, nego svojstveni stil Tore i način njegove redakcije naime : i dvostruki temelj, na kojem je sagrađeno i na kojem počiva čitavo Jevrejstvo. A ovaj dvostruki je temelj Jevrejstva i dvostruka životna snaga njegova : **Zakon i Historija.**

Zakon i historija su dakle one dve kamene ploče Jevrejstva, u koje je sav život Jevrejstva tako duboko urezan, da se nikada nemože više izbrisati.